

SKP:s program 1921

Sveriges socialdemokratiska vänsterpartis (SSV) fjärde kongress och Sveriges kommunistiska partis (SKP) första kongress hölls i Viktoria-salen i Stockholm 25-29 mars 1921.

Vid kongressen antogs ett principprogram i 21 punkter, demokratiska grundlagar samt ett parlamentariskt dagsprogram, vilket motsvarade SSV:s politiska punktprogram.

Den version av principprogrammet som återges nedan är hämtat ur kongressprotokollet sid 106-111.¹ Det vid kongressen antagna programmet fungerade som SKP:s program fram till den Kommunistiska internationalens (Kominterns) sjätte världskongress 1928, varefter det ersattes av det av världskongressen antagna programmet som kom att gälla för samtliga Komintern-anslutna partier.²

I kongressprotokollet redovisas också två förslag till ”övergångsprogram”, vilka också ingår i den följande dokumentsamlingen (i en längre inledning förklaras bakgrunden till dessa förslag m m).

Partiets program

1. Motsättningen mellan arbetare och kapitalister, mellan rika och fattiga, mellan proletariat och borgarklass, är det nutida samhällets mest utmärkande drag. Denna motsättning skapas av det kapitalistiska produktionssättet, som låter de enskilda ägarna av produktionsmedlen tillägna sig frukterna av det stora flertalets gemensamma arbete, och kan därför först upphöra med detta produktionssystem självt.

2. I äldre tider, då producenterna arbetade var för sig, var den privata äganderätten till produktionsmedlen naturlig och ändamålsenlig. Men denna tid är nu längesedan förbi. Den gick under med det kapitalistiska produktionssättets uppkomst. Dettas utgångspunkter var handelns utveckling, varvid produkter i allt större utsträckning tillverkades icke för eget eller enkelt utbyte utan som varor på marknaden. Genom maskinteknikens framgångar blev kapitalismen i tillfälle att skapa storindustrin och världshandeln. Förut självständiga producenter dukade och duka alltjämt under i konkurrensen. De tvingas att sälja sin arbetskraft, förvandlas till lönearbetare. Så ökas dag för dag det moderna proletariatet, vars sociala kännetecken är egendomslöshet och otrygghet och som utsuges och förtryckes av ägarna till produktionsmedlen, kapitalisterna. Denna utveckling har gjort den privata äganderätten oförenlig med sund samhällsordning, som tillgodoser allas berättigade intressen. Den måste därför avskaffas och ersättas med samhällets äganderätt till produktionsmedlen.

3. Med varje dag framstår nödvändigheten härav allt tydligare. Kapitalismen skapar nämligen ett allt outhärdligare tillstånd och allt skarpare motsättningar. Å ena sidan rikedomarna hos ett allt mindre antal kapitalister, å andra sidan växer arbetarklassen kolossalt, och dess fattigdom och beroende ökas oavbrutet i jämförelse med produktionens väldiga stegring. Ej blott de

¹ I Knut Bäckströms *Socialismens programfrågor*, Arbetarkultur 1943, sid 127-134, finns en annan version av detta program, betecknat som ”det antagna programmet”. De flesta skillnaderna är språkliga (modernare svenska), men det finns även en del andra ändringar, främst i punkt 2 som i Bäckströms version lyder så här: ”2. I äldre tider, då producenterna arbetade var för sig, var den privata äganderätten till produktionsmedlen naturlig och riktig, liksom småbondens och hantverkarens utveckling är ännu idag. Men genom maskinteknikens utveckling och uppkomsten av en storindustri och storhandel har de förut självständiga producenterna förvandlats till en klass av lönearbetare, vars sociala kännetecken är egendomslöshet och otrygghet som utsuges och förtryckes av ägarna till produktionsmedlen, kapitalisterna. Denna utveckling har gjort den privata äganderätten oförenlig med sund samhällsordning, som tillgodoser allas berättigade intressen. Den måste därför avskaffas och ersättas med samhällets äganderätt till de stora, väsentliga produktionsmedlen.”

² Se [Kommunistiska internationalens program, antaget vid Kommunistiska Internationalens 6:e kongress 1928](#)

egentliga lönarbetarna utan och hantverkare, småbönder, tjänstemän och andra mellanlager av befolkningen förvandlas i allt större utsträckning till kapitalets slavar, även där de skenbart behålla sin ekonomiska självständighet.

4. För möjliggörande av en stegrad utsugning organiserar sig kapitalet, som tidigare vilat på den fria konkurrensens principer, i karteller, ringar, truster och banksyndikat, vilka behärska marknaden och slå under sig hela det ekonomiska livet. Även på jordbrukets område anhopas nationalförmögenheten direkt och indirekt på allt färre händer genom skuldsättning av jorden, storkapitalets direkta uppsugning av jordvärdet och den jordbrukstekniska utvecklingen själv. De sålunda skapade storkapitalistiska sammanslutningarna äro det moderna samhällets verkliga härskare; hela statsmakten: regeringen, riksdagen, ämbetsmannakåren, militären, kyrkan etc utgöra blott verktyg för bevarandet och försvarandet av denna klass' intressen. Klarare än någonsin framstår staten som en klasstat; det rika fåtalets organisation till undertryckande av det fattiga folkflertalet.

5. Trots den organisation och planmässighet, som med trustväsendet vunnit insteg i produktions- och distributionsapparaten, har kapitalismen ej kunnat övervinna planlösheten i sin ekonomi. Alltjämt har den i kraft av sitt eget väsen framkallat ekonomiska stormar, som i form av dyrtid, stockning, kriser, massarbetslöshet och handelskrig gå härjande fram över miljoners existens, hårdast drabbande de arbetande klasserna.

6. Men det nöjer sig ej med en nationell ram för sin verksamhet. Dess inneboende utvidgningsbehov tvingar det att oavbrutet söka nya marknader, lägga under sig nya områden, dels för avsättning av produktionen, dels för att hämta råvaror och bäggedera för att öka sina rikedomar genom utsugning av nya folkmassor. Så växer kapitalismen ut till världskapitalismen, vars politiska uttryck är imperialismen, de kapitalistiska sammanslutningarnas användande av stormakternas statliga våldsmedel som sina verktyg i den rasande världskonkurrensen. Imperialismen är kapitalismens högsta form och samtidigt dess slutskede.

7. Ty ur densamma framgick världskriget. Det var en kamp mellan två kapitalistiska maktgrupper om herraväldet över världen. Den verkligt skyldige till världskriget var kapitalistklassen i Tyskland som i Frankrike, i Ryssland som i England, i Europa som i Amerika. Kapitalisterna i alla länder äro folkmördandets anstiftare: för deras smutsiga profitintressens skull måste folkmassorna blöda och dö och världen förvandlas till ett dårhus, ett invalidhotell och en kyrkogård. Den kapitalistiska 'Civilisationen' avslöjade sig som naket barbari.

8. Versaillesfreden har visat hur oförmögen kapitalismen är att återställa sin forna 'jämvikt'. Det på segermakternas bud bildade tvångsförbund, som under namn av Nationernas förbund är en karikatyr på folkens broderskap och solidaritet och riktar sina huvudsyften mot de svaga nationerna och mot de förtryckta, till resning drivna samhällsklasserna. Men även denna Imperialismens International är ur stånd att trygga den kapitalistiska utsugningsfreden. Nya imperialistiska konflikter hota att på nytt lössläppa krigets vansinne. Därmed har folken ställts inför valet – antingen kapitalismens fortsatta tillvaro med dess kaos och anarki eller den kapitalistiska utsugningens avskaffande genom kommunismen.

9. Redan tidigt hade den kapitalistiska utsugningen drivit de arbetande klasserna till kamp: strejker och resningar. Därvid lärde de att sammansluta sig i fackliga, politiska och kooperativa föreningar för att genom en organiserad klasskamp tillvarata sina intressen. Sitt främsta sammanfattande uttryck ägde denna rörelse vid tidpunkten för världskrigets utbrott i 2. Internationalen. Den skulle vara det socialistiska världsproletariatets kamporganisation mot kapitalism, imperialism och krig, men genomfrätt som den var med reformism, bestod den inte provet i det avgörande ögonblicket. Dess ledande män förrådde proletariatet och socialismen, ställde sig på de kapitalistiska regeringarnas sida och manade till borgfred i stället för revolutionär klasskamp. Sålunda berövade sin organisatoriska sammanhållning voro de

arbetande massorna prisgivna chauvinismens hets och terror. Därmed upphörde 2. Internationalen att existera som socialistisk organisation.

10. Mot världskrigets omätliga lidanden och vanvett började dock efter några års blodsorgier folkmassorna att reagera under påverkan av de arbetarpartier och grupper, som blivit socialismens idé trogna och genom Zimmerwaldkonferensen, i synnerhet genom den av dess vänster givna parollen, proklamerat klasskampens återupptagande. Det imperialistiska kriget övergick i medborgarkriget. Den ryska revolutionen, som i sin utveckling ledde proletariatet till makten och gjorde slut på både tsarismen och den ryska kapitalismen, betecknar inledningen till en ny historisk epok: världsrevolutionen. I såväl inom- som utomeuropeiska länder står klasskampen på inbördeskrigets tröskel. Den socialistiska världsrevolutionen är arbetarklassens och mänsklighetens enda räddning ur det elände, i vilket imperialismen störtat folken.

11. Blott socialismen kan bringa ordning i kaos, upphäva klassväldet och skapa ekonomisk och andlig frihet för alla, avskaffa fattigdomen och införa ett samhällskick, som jämnar vägarna för alla till bröd, frihet och självansvar. Produktionsmedlen måste upphöra att vara monopol för en viss klass och i stället bli allas gemensamma egendom. Inga utsugare och inga utsugna! Produktionen regleras och produkterna fördelas i det allmännas intresse. Det nuvarande produktionssättet, som vilar på utplundring och röveri, avskaffas; likaså den nuvarande handeln, som blott är bedrägeri. Produktionslivet bygges på massornas egen fria och ordnade samverkan. I stället för arbetsköpare och löneslavar: fria arbetarkamrater! En människovärdig tillvaro åt envar, som fyller sin plikt mot samhället.

12. Blott kommunismen kan upphäva klassväldet och skapa ekonomisk frihet för alla. Denna frigörelse måste emellertid även vara en andlig sådan. De ekonomiska samhällsfaktorerna skapa alltid sin motsvarande ideologiska avspegling. Och lika visst som klasssamhällets ekonomiska gestaltning framträder i en låg andlig och sedlig ståndpunkt hos folket lika visst måste det socialistiska samhället avspegla sig i ett rikt och gott, andligt och sedligt liv. I det socialistiska samhället måste friheten även vara frihet från okunnighet och vidskepelse (från rusdrycksbruk och sedesfördärv). Detta är ej minst viktigt under den revolutionära kampens övergångsstadium. Proletariatet måste inse nödvändigheten av att begynna omgestaltningen i sina egna hjärnor, levnadsvanor och hem, ledande fram till en kulturens lyftning.

13. Den Tredje, den Kommunistiska Internationalen, som bildats av de revolutionära socialistiska partierna i alla land, skall genomföra arbetarklassens befrielse. Den omfattar den mest utvecklade, mest klassmedvetna och därför också mest revolutionära och offervilliga delen av proletariatet. Den utgör förtruppen, som går i spetsen för arbetarklassens kamp på det ekonomiska och politiska området såväl som i fråga om bildningsarbetet. De kommunistiska partierna, sammanslutna i den Tredje Internationalen, utgöra den organisatoriska och politiska hävstång, med vars hjälp och ledning de breda massorna genomföra revolutionen, taga makten i egna händer och realisera de socialistiska kraven.

14. Sveriges kommunistiska parti, som är anslutet till den Kommunistiska Internationalen, hävdar ovanstående grundsatser och syften. Det är ett revolutionärt parti både till mål och medel. Det erkänner som en sanning, att de förtryckta klassernas frigörelse blott kan vara deras eget verk.

15. Det betraktar de arbetande massornas utomparlamentariska direkta aktioner som vägen till lassamhällets störtande och socialismens genomförande. Det varnar arbetarklassen för borgerligt-demokratiska och reformistiska illusioner även i den form de framföres av den sk centerriktningen i arbetarrörelsen. Den borgerliga demokratin har överallt visat sig som kapitalets och borgarklassens fortsatta herravälde i beslöjad form. Den ger en formell politisk likställighet, utan ett motsvarande reellt ekonomiskt och socialt innehåll. Den är otillräcklig

och oduglig, när det gäller slutuppgörelsen med det kapitalistiska systemet. Partiet betraktar i stället proletariats diktatur, dvs arbetarklassens politiska och ekonomiska allenavälde, som ett nödvändigt genomgångsled till socialismen, under vilken först en verklig demokrati är möjlig. Men endast genom att det organiserade proletariats majoritet ställer sig bakom en sådan diktatur, kan denna verka i de arbetande klassernas och därmed hela samhällets intresse. Partiets uppgift är närmast att samla det svenska proletariats kring detta program.

16. När det Kommunistiska partiet emellertid fortfarande deltar i den parlamentariska verksamheten, så sker det för att i parlamentet bevaka arbetarklassens intressen och för att i enlighet med partiets principiella uppfattning utnyttja de möjligheter till revolutionär propaganda, som de politiska och kommunala representationernas talarstolar och deltagande i valrörelsen lämna, samt vidare därför, att vårt land ännu icke inträtt i den revolutionära situation, som själv skapar den proletära demokratis nya organ.

17. Partiet betonar uttryckligen, att det parlamentariska arbetet måste helt underordnas sådana kampmedel, som den revolutionära epoken fordrar, nämligen massaktionerna, för vilka partiet måste sätta in hela sin kraft. Ur deras seger kommer att framgå rådssystemets verkliga demokrati, vari den proletära revolutionen överallt skapat sig sin kamporganisation och de nya samhällsorgan, som skall genomföra den kapitalistiska samhällsordningens övergång i den socialistiska.

18. Den socialistiska samhällsförfattningen liksom övergångsskedet till densamma måste således bygga på rådsinstitutionen, vilken lägger hela makten i det arbetande folkets händer och som grundar medborgarnas rösträtt uteslutande på deras deltagande i det produktiva arbetet.

19. Huruvida övergången från kapitalism till socialism i vårt land kan komma att ske utan användande av våld, det beror uteslutande på våra motståndare. Våld och terror äro utmärkande för det borgerliga samhället, som helt vilar på den kapitalistiska utsugningen, militarismens, polismaktens och fängelsesystemets organiserade vålds- och skräckvälde. Och erfarenheten visar, att borgarklassen med de yttersta medel – med blodbad på arbetarna och de skändligaste mord på deras ledare – försvarar sina företrädesrättigheter och sitt klassvälde. Därför måste arbetarklassen med redan vunnen erfarenhet från olika håll vara beredd på nödvändigheten att i en sådan situation möta våld med våld. Revolutionens och socialismens genomförande med minsta möjliga antal offer kommer enligt vår uppfattning att kräva arbetarklassens beväpning. Partiet förkastar dock därvid uttryckligen allt planlöst våld, alla kupp försök och individuell terror, förklarande att dess mål icke är tillintetgörande av personer, icke hämnd på enskilda utan avskaffandet av det kapitalistiska systemet och dess fallfärdiga institutioner.

20. I medvetande av att arbetarklassen överallt mot det imperialistiska världskapitalets allt fruktansvärdare makt måste sätta världsproletariats hela gemensamma organisatoriska kraft och vilja till handling, vilande på en obruten sammanhållning utan hänsyn till nation eller ras, till krig eller fred, förklarar sig Sveriges Kommunistiska parti solidariskt med de undertryckta klasserna i alla länder och deras målmedvetna, kommunistiska organisationer, vilka efter samma revolutionära grundlinjer verka för den stora sociala revolutionen, för mänsklighetens enhet och befrielse.

21. Partiet förklarar sig vilja av alla krafter stödja bildandet av soldatråd samt bedriva ett planmässigt och omfattande socialistiskt upplysningsarbete bland militären för att vinna dess anslutning vid socialismens genomförande och för att förhindra dess användande mot arbetarklassen. Partiets representanter i statliga och kommunala institutioner ha skyldighet vägra alla anslag till militären eller andra ändamål avsedda att med våld upprätthålla den kapitalistiska samhällsordningen eller förhindra arbetarklassens rörelsefrihet.

Demokratiska grundlagar för Sveriges Kommunistiska Parti

Det demokratiska partiet är uppbyggt på den demokratiska centralisationens princip. Centraliseringen innebär, att alla partiets organisationer och organ, såsom riksdagsgruppen, partiföreningarna och förlagen, äro underordnade den av kongressen valda partiledningen på grundval av partiets grundsatser, program, grundlagar och stadgar, liksom denna ledning är underordnad den Kommunistiska Internationalen, dess kongress och exekutivkommitté på grundval av de internationella kongressernas beslut. Denna centralisering, som avser att ge enhetlighetens slagkraft åt partiets aktion, nödvändiggöres av klasskampens tillspetsning, som kräver den starkaste tänkbara sammanhållning och disciplin från proletariatets sida som en ovillkorlig förutsättning för dess seger.

Men centraliseringen kan lätt leda till uppkomsten av ett maktfullkomligt ledarvälde och en ofruktbar byråkrati, hotande att lägga en död hand över rörelsen. För att hindra en sådan urartning, som erfarenheten visat från en mängd socialdemokratiska partier, gäller det att uppbygga centraliseringen av partiet på en demokratisk grundval, som skapar en oavbruten kontakt mellan den valda ledningen och partiets medlemmar och ställer den under dessas fullständiga kontroll samt i övrigt åvägbringa starka garantier för ett sunt inre partiliv.

Med hänsyn härtill har det kommunistiska partiet antagit följande *demokratiska grundlagar* som de principer, på vilka dess allmänna stadgar vila.

§ 1.

Medlemmarnas samhörighet bygger på överensstämmelse i revolutionär vilja och kommunistisk åskådning, närmare angiven i partiets program, och icke på maktspråk. Deras solidaritetsplikt ligger i frivilligt arbete för gemensamma uppgifter och obrottslig sammanhållning kring de gemensamma idealen och fattade beslut.

§ 2.

Hos partiets djupa leder, icke hos några egenmäktiga instanser skola de yttersta avgörandena ligga. Partiets förtroendemän äro medlemmarnas jämlikar och rörelsens tjänare. Sedan partiet i laga ordning fattat sina beslut är det alla partimedlemmarnas ovillkorliga plikt att uppbjuda alla sina krafter för beslutens genomförande i enlighet med en revolutionär självdisciplins krav.

§ 3.

Inom partiet skall råda yttrande-, tryck- och församlingsfrihet; dock får denna frihet ej tolkas som rätt att motverka partibeslut och på dem grundade aktioner.

Varje medlem är obetaget att inom partiets olika instanser göra de framställningar, vartill han finner sig uppfordrad av partiprogram och principer. Ingen må under några förhållanden förmenas att föra talan för antagna grundsatser och programpunkter eller kongress- och partiomröstningsuttalanden.

§4.

Hemlig diplomati bör icke förekomma inom partiet. Offentlighet måste i möjligaste mån prägla partiets verksamhet, därest icke detta förhindras genom klassamhällets försök att undertrycka den kommunistiska verksamheten.

I överensstämmelse härmed förklaras uttryckligen att riksdagsgruppens och dess arbetsutskotts protokoll och handlingar skola vara tillgängliga för kongressen; samt att framställningar till partiet, dess underavdelningar och funktionärer av alla slag, dessas definitiva beslut och protokoll över slutliga förhandlingar skola vara tillgängliga för varje

medlem av partiet, som ock skall äga rätt att taga avskrift, vilka dock ej får publiceras utan särskilt beslut av programutskottet.

Undantag för dessa föreskrifter må äga rum, när ett beslut föreligger därom för särskilt fall eller ett offentliggörande uppenbarligen skulle för någon viss händelse ej lämpligen kunna äga rum. Vägras av sistnämnda anledning tillgång till en handling och anser den som begärt del av densamma sig hava verkligt fog för missnöje med denna vägran, må han överlämna saken till programutskottet, vars avgörande skall lända till efter rättelse, kongressen obetaget att i sista hand yttra sig över saken.

§ 5.

Partiets tidningar och talare skola icke företräda andra meningar än det kommunistiska programmet, men sakligt och objektivt återgiva andras uppfattningar samt i övrigt av sitt självansvar känna sig uppfordrade till att bliva det arbetande folkets revolutionära väckare och fostrare.

Varje tidning bör stå i noggrann rapport med partiets organisationer. Den skall i tidningen giva utrymme ej blott för egna utan även för andra partimedlemmars meningar.

Ej må under någon förevändning en redaktion upphäva sig till herre över tidningen eller dess spalter och därigenom skapa en opinion emot partiet, dess beslut och grundsatser.

§ 6.

Ej må partiets arbetsutskott, riksdagsgrupp eller någon annan avdelning av partiets organisation eller någon partiets riksdagsman, tjänsteman, förtroendeman eller medarbetare i pressen obehörigen påverka offentliga val eller val inom partiet eller partiets kongress och andra dess instanser för att få dessa val att gå i en för sig eller sin särskilda mening gynnsam riktning, som strider mot partiets kommunistiska grundvalar och revolutionära karaktär. Låter någon sådant komma sig till last, skall han, såvitt rör befattning inom partiet, kunna av kongressen avsättas från densamma.

§ 7.

Ej må någon eller några inom partiet genom någon kupp eller annan odemokratisk åtgärd förskaffa sig otillbörligt inflytande eller genom hot om avgång eller andra påtryckningsmedel framställa ultimatum eller andra liknande förslag för att därmed söka genomdriva sin vilja.

Endast med skäl och bevis, icke genom något slag av våld, hot, list, censur eller annat förtryck, må man verka inom partiet för sin mening och sin sak.

§ 8.

Dessa grundlagar kunna ej upphävas eller förändras med mindre kongressen eller en allmän omröstning med 2/3 flertal så beslutar.

Parlamentariskt dagsprogram

De socialistiska partierna ställning till parlamentarismen var till en början, under Första Internationalens tid, att utnyttja det borgerliga parlamentet för agitationsändmål. Deltagandet i parlamentsarbetet betraktades ur den synpunkten att det utvecklade klassmedvetandet, dvs uppväckte klassfiendskapen hos proletariatet mot den härskande klassen. Detta förhållande ändrade sig under den Andra Internationalens tid, icke under inflytandet av teorier, utan under inflytande av den politiska utvecklingen. Härav uppkom: anpassandet av de socialistiska partiernas parlamentariska taktik efter det borgerliga parlamentets 'organiska' lagstiftande verksamhet och dess alltjämt växande betydelse för kampen om reformer inom ramen av det kapitalistiska samhället, socialdemokratins minimiprograms herravälde, maximiprogrammets

förvandling i en debattformel för ett ytterst avlägset 'framtidsmål'. På denna grundval utvecklade sig sedan sådana företeelser som: det parlamentariska streberväldet, korruptionen, öppet eller dolt förräderi mot arbetarklassens elementäraste intressen.

Det Kommunistiska partiets ställning till parlamentarismen bestämmes icke av någon ny doktrin utan av själva förändringen i parlamentets roll. Liksom hela det borgerliga samhället förlorar också parlamentarismen sin fasthet. Den plötsliga övergången från den organiska till den kritiska perioden skapar grundvalarna för en ny proletariats taktik på parlamentarismens område. Parlamentet kan för närvarande för kommunisterna icke utgöra någon skådeplats för kampen om reformer och om förbättring av arbetarklassens läge, såsom fallet var i vissa ögonblick av den tilländalupna perioden. Tyngdpunkten i arbetarklassens kamp måste numera förläggas helt och hållet utanför parlamentets väggar. Men samtidigt är arbetarklassen intresserad av ha sina företrädare inom bourgeoisie's parlamentariska inrättningar. Härav framgår alltså tydligt grundskillnaden mellan kommunisternas och reformisternas ställning i parlamentet. När vi alltså deltaga i det parlamentariska arbetet vill partiet genom detta inom riksdagen framlägga de kommunistiska synpunkterna, undergräva borgarklassens politiska makt, men jämsides därmed befrämja vissa dagskrav. Från denna utgångspunkt skall partiets grupp i riksdagen verka för:

Republik. Enkammersystem. Allmän rösträtt från 20 år.

Avskaffande av alla lagar, som hindra de arbetande klassernas yttrande-, tryck-, förenings-, församlings- och demonstrationsfrihet. Avrustning. Vägran av alla militära anslag. Utträde ur Nationernas Förbund.

Fullständig religions- och samvetsfrihet. Statskyrkans avskaffande. Konfessionslös skolundervisning.

Folkskolan bottenskola för alla barn. Fri undervisning och skolmaterial.

Straffrättens humanisering. Folkvalda domare. Jury i brottmål. Kostnadsfri rättshjälp.

De indirekta skatternas avskaffande. Direkt progressiv beskattning.

Rusdrycksförbud. Folkhälsans befrämjande genom upplysning och aktiva åtgärder. Effektiv social skyddslagstiftning. Tillräckliga och hygieniska bostäder åt alla. Hyreslagstiftning. Bonstadsinspektion.

Lagstadgad normalarbetsdag och arbetaresemester.

Underhållsplikt åt alla arbetsoförmögna och till dem som drabbas av oförvårdad arbetslöshet. Krediten organiseras genom staten och kommunen. Samhället inskrider för reglerande av oskäligen varupriser. Kooperationen främjas i socialistisk riktning.

Lantarbetares, torpare, kors och andra proletära jordbrukargruppernas intressen värnas på det kraftigaste. Småbönder och småbrukare stödjäs gentemot allt slags bank-, bolags- och storgodsvälde.

Övergångsprogram

Inledande kommentar

Under Kominterns första år (under Lenins levnad) betonades vikten av att formulera skilda övergångskrav (eller övergångsfordringar), dvs paroller/krav som går utöver det bestående samhällets ramar och de nationella sektionerna uppmanades att formulera sådana i sina nationella program.

I "Teser om taktiken" som antogs vid 3:e Kominternkongressen (1921) läser vi bl a:

Arbetareklassen lider numera i alla kapitalistiska länder under så många och så förfärliga gissel, att det är den omöjligt att koncentrera kampen mot alla dessa tryckande bördor och hemska slag kring ett visst doktrinärt ämne. Å andra sidan gäller det att taga *varje* massans behov till utgångspunkt för de revolutionära striderna, som först förenade utgöra den sociala revolutionens mäktiga ström. *De kommunistiska partierna uppställa för dessa strider intet minimiprogram, som på kapitalismens grund skall stärka och förbättra dess vacklande byggnad. I stället förblir förstörandet av denna byggnad deras ledande mål – blir deras aktuella uppgift.* [Min kursiv., MF] För att emellertid kunna fylla denna uppgift måste de kommunistiska partierna uppställa fordringar, vilkas uppfyllande utgör ett omedelbart, ouppskjutbart behov för arbetarklassen, och de måste kämpa i massornas strider för dessa fordringar, oberoende av, om de äro förenliga med kapitalistklassens profithushållning eller ej.

Icke den kapitalistiska industriens existens- och konkurrensförmåga, icke heller den kapitalistiska finanshushållningens bärkraftighet skola de kommunistiska partierna beakta utan den gränslösa nöd, som proletariatet ej kan och ej får uthärda. När dessa fordringar motsvara breda proletärmassors livligaste behov, när dessa massor äro uppfyllda av känslan av, att de utan dessa fordringars förverkligande ej kunna existera, då bli även striderna för dessa fordringar utgångspunkten för striden om makten. *I stället för reformisternas och centristernas minimiprogram uppsätter den Kommunistiska Internationalen kampen om proletariatets konkreta behov, om ett system av fordringar, som i sin helhet söndermala bourgeoisiens makt, organisera proletariatet, bilda etapper i kampen för den proletära diktaturen, ett system där varje krav ger uttryck för massornas djupaste behov, även om dessa massor ännu icke medvetet står på den proletära diktaturens grund.* [Min kursiv., MF]

Allt efter som kampen om dessa fordringar omfattar och uppmobiliserar allt större massor, allt efter som denna kamp om massornas livsnödvändigheter ställes emot den kapitalistiska statens livsnödvändigheter blir arbetarklassen medveten om att, om den vill leva, kapitalismen måste dö; detta medvetande är viljan till kampen om diktaturen. Det är de kommunistiska partiernas uppgift att stegra denna sig under konkreta fordringars lösen utvecklande kamp, att fördjupa och samla den....

Vid uppställandet av sina delfordringar måste de kommunistiska partierna se till att dessa i den breda massans djupaste behov bottnande fordringar icke allenast föra massorna in i kampen, utan även att de till hela sitt väsen hava förmåga att organisera massorna. Alla konkreta krav som framspringa ur arbetarmassornas ekonomiska nöd, måste ledas in i den stora kampfåran: kontroll av produktionen, icke såsom en plan för folkhushållningens byråkratiska organisation under kapitalismens regim, utan som kamp mot kapitalismen genom driftsråden såväl som genom de revolutionära fackföreningarna. Endast genom uppbyggandet av sådana organisationer, endast genom dessas förbindelse efter industrigrenar och industricentra kan arbetarmassornas kamp bli organisatoriskt enhetlig, kan motstånd göras mot massornas klyvning genom socialdemokratien och fackföreningsledarne. Driftsråden komma att fylla dessa uppgifter, endast om de uppstå i kampen om ekonomiska mål, som äro gemensamma för den bredaste delen av massorna och endast om de åstadkomma förbindelse mellan proletariatets alla revolutionära delar: mellan det kommunistiska partiet, de revolutionära arbetarna och de sig i revolutionär utveckling befinnande fackföreningarne.

Varje invändning mot uppställandet av sådana delfordringar, varje anklagelse för reformism på grund av dessa delstrider är uttryck för samma oförmåga att fatta de levande villkoren för revolutionär aktion, som kom till uttryck hos vissa kommunistiska grupper i motståndet mot deltagandet i fackföreningarna, mot utnyttjandet av parlamentarismen. Det gäller ej att blott tala till proletariatet om slutmålen, utan att stegra den praktiska kampen, som ensam är i stånd att föra proletariatet till kampen om slutmålen.

1922 års Kominternkongress antog ett speciellt *Beslut om Internationalens program* (utkastet skrevs av Lenin) där det fastslogs att övergångskrav skulle finnas med i de nationella programmen:

I. Alla programförslag översändes till exekutivkommittén eller en av denna vald kommission för studium och detaljbearbetning. Exekutivkommittén är skyldig att snarast möjligt offentliggöra de programförslag, som insändes.

II. Kongressen bekräftar, att de av Kommunistiska internationalens nationella sektioner, som ännu ej har några nationella program är skyldiga, att strax påbörja utarbetandet av sådana och senast 3 månader före femte kongressen överlämna dem till exekutivkommittén för godkännande av kongressen.

III. I de nationella sektionernas program måste klart och bestämt klargöras nödvändigheten av kampen för övergångsfordringarna, varvid det dock måste tagas hänsyn till dessa kravs avhängighet av varje tidpunkts och varje lands konkreta förhållanden.

IV. Den teoretiska grundvalen för alla övergångs- och dagsfordringar måste bestämt klargöras i det allmänna programmet. IV kongressen tager avgjort avstånd från alla försök att framställa införandet av övergångsfordringar i programmet som opportunist, liksom den även fördömer alla försök att utsudda eller ersätta de grundläggande revolutionära uppgifterna med dagskrav.

V. I det allmänna programmet måste det ges en klar framställning av de grundläggande historiska typerna av de skilda nationella sektionernas övergångskrav i överensstämmelse med den ekonomiska och politiska strukturen i skilda länder, t. ex. England å ena sidan, Indien å den andra, o. s. v.

Sett ur detta perspektiv är det inte särskilt förvånande att det svenska kommunistpartiet försökte formulera övergångsprogram. Vid 1921 års kongress framlades två förslag på sådana, vilka båda avslogs. Det första skrevs av C A Nyström och föreslogs som alternativ till det parlamentariska dagsprogrammet. Nyströms förslag betraktades som "rådskommunistiskt". Det andra skrevs av C N Carleson, Gerda Linderot och Fredrik Ström och var i mer i linje med det slags övergångsprogram som Komintern vill ha. (Förslagen till övergångsprogram är hämtade ur protokollet från kongressen 1921).

C A Nyströms förslag:

- Proletariatet bemäktigar sig statsmakten. Lagstiftning genom proletariatet.
- Garanterat existensminimum för alla arbetare och med dem likställda.
- Proletariatet behärskar och reglerar hela produktionen, handeln och transporten.
- Proletariatet behärskar och reglerar fördelningen av produkterna.
- Arbetsplikt för alla.
- Annullering av statsskulderna.
- Konfiskering av krigsvinsterna.
- Skatt endast på kapital och inkomst, den förstnämnda växande ända till totalt indrivande av förmögenheten.
- Expropriering av bankerna. Expropriering av alla större driftsinrättningar. Expropriering av jorden. Rättskipning genom proletariatet. Upphävande av alla tullar och tariffer.
- Militärsystemet avskaffas. Proletariatet beväpnas.

Carlesons m fl:s förslag:

I

Rådsrepublik.

Rådskongress i stället för borgerligt parlament. Allmän, lika och direkt rösträtt för alla som deltagit eller deltaga i det materiellt eller andligt produktiva arbetet, såväl män som kvinnor från 18 års ålder. Rådsrepublikens grundval är arbetsplikt för alla arbetsdugliga medborgare.

II

Kapitalets makt över yttrande- och tryckfrihet, över förenings- och församlingsrätt krossas.

III

Borgarklassen avväpnas. Utträde ur Nationernas förbund, imperialisternas international. Anslutning till Sovjetrepublikernas förbund, proletärernas international.

IV

Produktions- och kommunikationsmedel, banker och kreditanstalter konfiskeras. Handeln socialiseras. Samhällsproduktion och samhällsdistribution organiseras under samverkan med fackföreningarna och de kooperativa företagen. Krediten organiseras genom samhället. Bankerna omläggas till samhällets räkenskaps- och registreringscentraler.

V

Elektrifiering av industri, samfärdsmedel och jordbruk samt ljus och värme i största möjliga grad.

VI

Normalarbetsdag av 8 timmar. Årliga semestrar. Skyddslagstiftning, som värnar alla arbetandes hälsa och välfärd. Samhället har försörjnings- och ersättningsplikt åt alla arbetsförmögna.

VII

Större fastigheter exproprieras. Bostadsransonering. Varje medborgares rätt att erhålla en människovärdig bostad tillgodoses av samhället genom kraftig bostadsproduktion. Fria bostäder. Slott och herresäten omdanas till vilohem och kurorter för de arbetande samhällsmedlemmarna eller till ålderdomshem. Städernas rikemanspalats omdanas till bostäder eller inredas till skolor, arbetaruniversitet, bibliotek, muséer eller andra kulturbefrämjande institutioner.

VIII

Fullständig religions- och samvetsfrihet. Skolans skiljande från kyrkan. Statskyrkans avskaffande.

IX

Folkskolan bottenskola för alla barn. Kostnadsfri undervisning och skolmaterial ävensom beklädnad och bespisning av alla skolbarn och studerande. Samhället har skyldighet att tillvarataga varje begåvning och bereda den fri väg till högsta blomstring och kraftutveckling.

X

Folkhälsan befrämjas genom upplysning och lagstiftning. Kostnadsfria bad, sanatorier och läkarevård. Bad- och sjukstugor i alla byar. Tätare läkaredistrikt i avsides trakter. Rusdrycksförbud.

XI

Naturrikedomarna, de stora godsen och bolagsdomänerna konfiskeras. Lant- och skogsarbetarna övertaga under samhällets kontroll förvaltningen och brukningen av domänerna, godsen och storböndernas gårdar under stordriftens form.

Arrendatorer av mindre gårdar bibehålla brukningsrätten till sin jordareal och befrias från hypotek eller annan gäld till kapitalet. Torpare befrias från alla dagsverksskyldigheter och arrendeavgifter samt erhålla om så behövs ökad tillgång till jord under tryggad brukningsrätt, ävensom redskap. Åborna frigöras och återinsätts i sina rättigheter. Småbrukare och nybyggare erhålla från konfiskerade gods och bolagsdomäner ökad tillgång till jord. Ävenledes skänker dem samhället arbetsredskap. Huvudmassan av bönderna bibehållas vid

sin jord och befrias från hypotek och skulder till kapitalet. Bonderåd bildas som samverka med städernas och industriörternas arbetarråd till folkförsörjningens trygghande.

Alla medel genom vilka småbruket kan tillföras stordriftens fördelar befordras kraftigt. Godsägarnas och storböndernas nuvarande jordbrukskooperation ävensom hushållnings-sällskapen omhändertagas av bönderna, arrendatorerna och lantarbetarna.

Större skogar, gruvor, vattenfall och torvmossar ställas under samhällets ledning och drift. Kronans jorrdonationer återbördas till samhället.